

Universitet i Tartu

Det humanistiske og kunstneriske fakultet

Instituttet for fremmedspråk og kulturer

Avdeling for skandinavistikk

Norsk språk og litteratur

Norsk-estisk-norsk medisinsk ordbok

Masterprosjekt

Mari Nittim

Veileder: Maiu Elken

Tartu

2020

Forord

Tusen takk til veileder Maiu Elken at du sa ja til å hjelpe meg med den litt gale idéen min. Takk til at du ga tilbakemelding og alltid trodde, at jeg kan bli ferdig med prosjektet mitt, spesielt da jeg begynte å forstå hvor vanvittig stor den blir.

Tusen takk til EKI, at dere ga meg tilgang til deres plattform og at ordboka mi skal finne sitt nytt hjem på deres nettside. Spesielt stor takk til alle (Margit Langemets, Kaur Männiko, Mari Vaus og Tiina Soon) som jeg hadde direkte kontakt med via eposten og som svarte på alle spørsmålene mine.

Takk til alle legene som jeg spurte om innhold og forklaring av begreper og termer i løpet av det prosjektet.

Og til sist en veldig stor takk til mora mi for støtte og ikke minst hjelp med medisinsk terminologi gjennom det hele prosjektet.

Tallinn, april 2020

Mari Níttim

Innhold

Forord	2
1. Innledning	4
2. Idé og bakgrunnsinformasjon.....	5
2.1. Samarbeid med EKI	6
2.2. Ekilex og Sõnaveeb	6
3. Arbeid med ordboka.....	9
3.1. Samling av begreper og termer.....	9
3.2. Grammatikk.....	11
3.2.1. Substantiver.....	11
3.2.2. Adjektiver.....	14
3.2.3. Verb.....	15
3.2.4. Adverb.....	17
3.2.5. Utfordringer med grammatikk og markering i Ekilex	17
3.3. Kildene til termene og definisjonene.....	24
3.3.1. Bokbaserte kilder	24
3.3.2. Nettbaserte kilder	26
4. «nems»	28
5. Sammendrag.....	31
Kildeliste	32
Litteratur.....	32
Nettbasert	32
Eestikeelne resümee	33
Vedlegg 1	34
Lihlitsents.....	36

1. Innledning

Masterprosjektet mitt er ei norsk-estisk-norsk medisinsk ordbok, som jeg lagde på Ekilex. Ordboka inneholder medisinsk ordforråd som omfatter ikke bare begrep fra ulike medisinske grener og generelt allmennmedisinsk praksis, men også etisk terminologi knyttet til medisin. Målet mitt var å lage så omfattende ordbok som mulig, med vekt på et bredt omfang av emner.

I denne refleksjonen av ordboka mi gir jeg bakgrunnsinformasjon til idéen og begynnelsen av prosjektet. Jeg diskuterer, hvordan ei relativt kort ordliste vokste til ei stor ordbok. Jeg beskriver, hvordan prosjektet ble et samarbeid med EKI og hvor ordboka mi skal være tilgjengelig som ferdigprodukt.

Jeg skriver nærmere om valget av ord. Jeg skal også diskutere utfordringer med kildemateriale i henhold til grammatikken. Jeg gir oversikt over relevante emner i grammatikken og hvordan jeg løste problemene som oppsto ved hjelp av konkrete eksemplene. Den delen er den mest omfattende.

Jeg beskriver også arbeidet på Ekilex, både generelt og ved spesifikke eksemplene basert på ordboka mi. Ekilex, som blir stadig oppdatert, er også dette stedet, hvor man kan se ordboka mi og lete etter ord, før den blir inkludert i Sõnaveeb. Til slutt introduserer jeg ordboka mi som et ferdig produkt og gir oversikt av dens framtid.

2. Idé og bakgrunnsinformasjon

Jeg fikk idéen å lage ei norsk-estisk-norsk medisinsk ordbok først i 2017. Jeg hadde fått jobben fra Universitet i Tartu. Det allmenntedisinske fakultetet hadde ei lærebok som de ville ha oversatt fra norsk til estisk. Boka het «Allmenntedisin» med Steinar Hunskår som hovedredaktør, og var den 3. utgave, 2. opplag utgitt i 2014.

Steinar Hunskår skriver i sitt forord: «Det viktigaste i boka er [...] det kliniske innhaldet i allmenntedisin, og dette utgjør størstedelen av boka. Sentrale stikkord er symptomorientert, omtale av relevante sjukdomar og tilstandar, vekt på allmenntedisinske arbeidsmetodar og brei tilnærming til dei diagnostiske og terapeutiske metodane som allmenntedisinleggen bruker. [...] Men den allmenntedisinske ramma som symptom, tilstandar og sjukdomar er sett inn i, gir ei meir tidlaus forståing av føresetnadene for arbeidet til allmenntedisinleggen og av korleis leggen som person og profesjonell yrkesutøver skal samvirke med pasientar, kollegaer, medarbeidar og samarbeidspartnaran elles i helsetenesta» (Allmenntedisin 2014: forord).

Boka gir en bred oversikt over ikke bare ulike medisinske grener, som f.eks kardiologi, ortopedi, onkologi osv., men også over allmenntedisin generelt og u.a. også over medisinsk etikk. I slutten av boka finnes det nøkkelordliste med omtrent 3000 ord. I tillegg til den listen begynte jeg helt i begynnelsen av oversettelsesprosessen å skrive ut ord som var vanskelige å finne den estiske ekvivalenten til. Dermed fikk jeg en basisliste av ord som Word-dokument, som jeg ville lage ei ordbok med.

Da jeg begynte mitt studium, var det første idéen bare å ha de ordene sammen med en beskrivning av de begrepene, og ha det publisert som ei lita fagordbok. Mens jeg skrev definisjonene ble det klart, at omfanget ikke passer til mine forventinger. Så jeg planla å ta med begrep fra medisinsk ordbok på Felleskatalogen-nettsida også. Mens jeg samlet ord fra der, fant jeg ut at i 2018 kom ut Steinar Risnes sin «Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok». Og dermed begynte antall begreper jeg ville ha med i ordboka mi å vokse veldig fort. Jeg skal beskrive prosessen av ordvalget nærmere i kapitlet 3.1.

2.1. Samarbeid med EKI

Da antall ordene ble stadig større, kom også opp diskusjon om hva er den beste måten å presentere ordboka på. Det å ha en publisert ordbok ble mer problematisk, da medisin generelt er et fagområde som endrer seg ganske fort. Men aller største problemet ble det rene omfanget av informasjonen og antall ordene jeg hadde planlagt å ha med. I tillegg, da jeg ville ha ordboka både i retning norsk-estisk og estisk-norsk, betydde det at hele ordboka ville ha blitt rundt 2000 sider. Det er ikke praktisk. Så jeg måtte tenke på alternativer. Jeg kom opp med flere, nemlig å lage ei hjemmeside som fungerer som ei ordbok, å laste ordboka opp som pdf-fil og å finne ut om Eesti Keele Instituut (EKI) er interessert i samarbeid med meg, for å nevne noen av de mulighetene.

Det mest logiske var å ta kontakt med EKI, da de har ansvar for ordbøker i Estland. Så jeg skrev en epost til Margit Langemets i EKI, hun er hovedredaktøren i ordbokavdelingen i EKI. Hun informerte meg om Ekilex og at det ville være mulig for meg å lage ordboka mi der. Hun ble min hovedkontakt i EKI. Jeg har aldri studert digilingvistikk og jeg manglet kunnskap om hvordan å jobbe med databasesystemer. Det er noe jeg måtte lære veldig fort. I det neste underkapitlet skal jeg gi en kort oversikt over Ekilex og Sõnaveeb.

2.2. Ekilex og Sõnaveeb

Ekilex er EKIs nye ordbok- og terminologidatabasesystemet. Den kan finnes på side: <https://ekilex.eki.ee/> og er gratis for alle, som vil lage en terminologidatabase (Ekilex kasutusjuhend). Man må lage en konto og registrere for å få tilgang til systemet. Det er også stedet hvor man kan se ordboka mi med ordbokas kode «nems» som står for «Norra-estis meditsiinisõnastik». Alle ordbøker er automatisk fungerende i begge språkretninger, slik at ordboka er egentlig «Norsk-estisk-norsk medisinsk ordbok». Jeg beskriver ordboka mi nærmere i kapitlet 4. «nems».

På Ekilex jobber man med begreper, termer og leksemer. Ekilex har ikke en side, hvor de lingvistiske begreper blir definert og jeg kunne henvise til. For å definere de ulike begrep brukt på Ekilex, bruker jeg definisjonene gitt av Ekilex administrator («Ekilexi haldur») Kaur Männiko i eposten (Vedlegg 1), hvor han svarte på de ulike tekniske spørsmål jeg

hadde. Under «begrep» («mõiste») forstår man på Ekilex betydning („täendus»). Det er et objekt på Ekilex, som inneholder definisjonene og fagområder av et begrep (Figur 1).

Figur 1: Screenshot av et eksempel på et begrep, her «bakteriell». Kilde: Ekilex

«Termer» («terminid/keelendid») er synonymmer, hvis de er knyttet til samme betydning/begrep. Hvis en betydning/et begrep er knyttet til en estisk term og en norsk term, da er de tilsvarende til hverandre (Figur 2). En term kan ha flere betydninger/begreper og en betydning/et begrep kan ha flere termer. Leksemer omfatter alle begrepene og termene brukt i ordboka.

Figur 2: Screenshot av tilsvarende termer på norsk og estisk, her «leukemi/leukeemia». Kilde: Ekilex

Ekilex er som system veldig ung, da den ble tatt i bruk i 2019, så den blir stadig oppdatert og nye funksjoner blir tillagt. Det har skjedd flere endringer selv i løpet av mitt prosjekt. I desember 2019 lastet EKI opp videoer, hvordan å lage ordbøker og termdatabaser på Ekilex. Disse kan finnes på Ekilex-kasutusjuhend som jeg har tidligere henvist til.

Sõnaveeb er EKI sin språkportal, hvor man har samlet inn informasjon fra flere ordbøker og databaser. Siden 2020 har portalen «EKI ühendsõnastik 2020», som er en samling av estiske ordbøker, og en del av fagordbøker. Informasjon blir hentet fra Ekilex. Både Sõnaveeb og Ekilex blir stadig oppdatert (Sõnaveeb). Sõnaveeb er stedet hvor en dag ordboka mi skal være tilgjengelig på en enkel måte.

3. Arbeid med ordboka

I dette kapitlet skal jeg først nærmere beskrive hvordan jeg valgte ut begreper som er blitt med i ordboka mi. Deretter skal jeg gi en oversikt over den delen av norsk grammatikk som var relevant for prosjektet mitt og til slutt skal jeg beskrive, hvordan jeg lagde ordboka på Ekilex og hvilke utfordringer jeg måtte overkomme.

Det brukes «ord», «begrep» og «term» som synonymer i denne oppgava som helhet, hvis det ikke handler spesifikt om Ekilex-format, da skiller man mellom begrep og term, slik som beskrevet i kapitlet 2.2. Det er på grunn, at egentlig er begreper også termer og omvendt, og de alle er ord. Men på Ekilex har de en ulik funksjon.

3.1. Samling av begreper og termer

Som beskrevet i det 2. kapitlet, begynte jeg å lage ordlista allerede før jeg kandiderte for studium av mastergraden ved Universitet i Tartu. Men under dette kapitlet skal jeg beskrive nærmere, hvordan jeg riktig satt i gang å lage ei ordbok.

I begynnelsen hadde jeg en veldig enkel og naiv plan. Jeg lagde en liste av ord i Word-dokument basert på nøkkelordlista i slutten av «Allmennmedisin». Jeg begynte å tilføye ord fra Felleskatalogen og skrive inn tilsvarende estiske begrep, da den «Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok» av Steinar Risnes kom ut. Den var organisert etter latinske oppslagsord, sliksom de «Ladina-eesti-vene meditsiinisinõnastik I A-N» og «Ladina-eesti-vene meditsiinisinõnastik II O-Z». Selv om de to sistnevnte bøker er utgitt i begynnelsen av 1980-tallet, finnes det begreper på medisinsk fagområde som ikke er utdaterte. Dermed kunne jeg jobbe systematisk basert på de latinske oppslagsord.

Jeg tok utgangspunkt i den «Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok» og jobbet gjennom den alfabetisk. Baksiden av boka gir opplysning om bokas innhold og funksjon: «Dette er boken for alle med behov for mer kunnskap om nomenklaturen innen medisin og biologi. [...] Den favner bredt og vil være nyttig for studenter og yrkesutøvere innen medisin, odontologi, veterinærmedisin, farmasi, mikrobiologi, fysioterapi, psykologi, botanikk, zoologi, kjemi/biokjemi, samt andre helsefag og biologiske fag» (Risnes 2018). Jeg trengte ordforråd bare knyttet til medisin, så jeg måtte lese igjennom alle forklaringer av begreper, for å finne og skille medisinske begreper fra u.a. biologi og botanikk.

På denne måten (eksempel nedenfor) skrev jeg ut de fleste begrepene jeg ville ha med. Først det norske begrepet, deretter ordets kjønn i «< >» og mulige synonymer i «()», så forklaringen eller definisjonen på norsk i «()». Deretter kommer i det samme format lignende informasjon på estisk, men uten grammatikk.

***abarognose** <m> (barognose/barestesi) (manglende evne til å bedømme vekt/tyngde av en gjenstand) **abarognoos**, kaalumeelekadu (võimetus mingi eseme kaalu määrata) (Risnes 2018: 19 og Valdes; Veski 1982: 29).*

Da jeg aksepterte at ordboka mi blir ganske omfattende, ble utgangspunktet mitt å ta med så mange begrep som mulig. Hovedvekt ligger på norsk/estisk term-parene med norsk grammatikk markører, men de fleste begrep har også en kort definisjon både på norsk og på estisk. Men ordboka er ikke med hovedvekten på forklaringer, altså det er ikke primært norsk-norsk og estisk-estisk medisinsk ordbok, men norsk-estisk-norsk. Forklaringer er først og fremst med til å definere begrepene så nyansert som mulig og til å hjelpe brukeren av ordboka å finne mer informasjon om begrepet. Det er også ut av den hensikten, jeg har skrevet kildemarkeringer til de fleste termer og definisjoner (mer om kilder i kapitlet 3.3).

Ordforrådet domineres av låneord fra gresk og latin, men jeg har også tatt med f.eks norske begreper for knokler, f.eks «*halebein*», «*kragebein*» og norske «folkelige» ord for ulike sykdommer, f.eks «*brennkopper*», «*krystallsyke*», «*kysseysyke*», «*røde hunder*». Ordboka inneholder også noen forkortelser, som er norske akronymer, f.eks «(HLR) *hjerterlungeredning*» eller de hvor forkortelse selv er fra engelsk, men man skriver denne ut annerledes på norsk enn på engelsk, som f.eks «(PLMS) *periodiske beinbevegelser under søvn*». Det finnes også forkortelser som er ulike på norsk og på estisk, f.eks «*KUB-test*» på norsk, men «*OSCAR-test*» på estisk.

Det er ikke alle ord med i ordboka som kunne ha vært. Det er ikke ei uttømmende ordlista, men gir en god oversikt over ordforråd i flere medisinske grener uten å konsentrere altfor mye på bare en nyansert del av medisinen. Jeg ville ha ordbok som er mest muligst praktisk for de fleste mulige personer. Så jeg gjorde minst mulige begrensinger i ordvalget. Men det var u.a. tidsbegrensingen som er grunnen til at jeg ikke har inkludert flere ord, som ikke har latin eller gresk opprinnelse.

3.2. Grammatikk

I dette kapitlet skal jeg gi oversikt over relevant grammatikk, som spiller en rolle i ordboka mi. I den siste delen av den grammatikkdelen beskriver jeg ulike utfordringer i prosessen og løsningene jeg fant.

3.2.1. Substantiver

Substantiver er i ordboka mi den aller største ordklassegruppa. «Dette er ord som gjerne brukes som navn eller betegnelser på gjenstander, individer og abstrakte begreper. Substantivene kjennetegnes først og fremst ved at de har bestemthetsbøyning [..]. Substantivene kjennetegnes dessuten ved at de aller fleste også har tallbøyning [..]» (Faarlund; Lie; Vannebo 1997: 137).

«Genus er en inherent egenskap ved substantivet. I norsk språk har vi tre genus eller tre grammatiske kjønn: maskulinum. Femininum og nøytrum. Genus er knyttet til stammen i ordet, og normalt vil et substantiv høre til ett av disse tre genus. I de aller fleste tilfellene kan vi ikke se av formen på substantivet hvilket genus det har» (ibid. 149-150).

«De viktigste kjennetegnene på substantivets genus er artiklene. Den ubestemte artikkelen er et foranstilt ord (determinativ) som har formene *en/ein* i maskulinum, *ei* (bokmål også *en*) i femininum og *et/eit* i nøytrum. Den bestemte artikkelen er et suffiks som i entall har formen *-en* i maskulinum, *-a* i femininum og *-et* i nøytrum» (ibid).

«Genussystemet er [..] ikke helt likt i bokmål og nynorsk. Nynorsk har et mer utbygd trekjønnsystem, mens bokmål – i tillegg til det trekjønnsystemet som er beskrevet ovenfor, og som ikke er like konsekvent utbygd som i nynorsk –, også har et tokjønnsystem. Innenfor dette systemet er det ingen egen markering av feminine ord, og følgelig får vi bare en tosidig motsetning mellom et genus commune (=felleskjønn) og nøytrum. [..] Det kan [..] brukes i konservativt bokmål, mens radikalt bokmål bruker trekjønnsystemet. I bokmål kan en altså velge mellom to genussystemer.» (ibid. 150-151).

«Enkelte substantiver kan ha mer enn ett genus» (ibid. 153).

Som skrevet tidligere viser substantivets form vanligvis ikke kjønn, men «i noen tilfeller kan vi se ordets kjønn av suffikset:» (Mac Donald 2009: 9). Det kan man se i tabellen 1.

Hankjønn er ord som ender på:	Mange personbetegnelser er også hankjønn:	Hunkjønn er ord som ender på:	Intetkjønn er ord som ender på:
-sjon	-er	-inne	-ment
-else	-ing	-erske	-eri
-ning	-ist	-ing (ord dannet av verb)	-dømme
-het	-tor		-skap (omfatter personer)
-dom	-tør		-gram
-nad	-log		-um
-skap (abstrakter)	-ent		-em
-isme	-ant		-tek
			-mål

Tabell 1: Suffiks-eksemplene på noen tilfeller man kan se ordets kjønn av suffikset. (Mac Donald 2009:9).

I de følgende avsnittene gir jeg en nærmere oversikt over noen av de suffiksene brukt i substantivdanning i norsk. Jeg har gjort et utvalg av suffiksene basert på aktuelle ord jeg har med i ordboka mi. Dette utvalget omfatter ikke alle suffiksene som blir brukt i norsk. Hensikten er ikke å konsentrere på orddanningen selv, men vekt blir lagt på kjønn av de ordene.

«Suffikset *-ing* kan legges til de fleste verbstammene. [...] En variant av dette suffikset er *-ning*, som vi finner mest i bokmål. [...] Verbalsubstantiv på bokmål er enten maskulinum eller femininum. Ord på *-ning* er som regel maskulinum [...], men enkelte ord kan også være femininum» (Faarlund; Lie; Vannebo 1997: 97-98).

«[...] Suffikset [*-else*] forekommer mest i bokmål. [...] Avledninger med *-else* er maskuline ord unntatt *værelse* og *spøkelse* (og *styggelse*), som er nøytrumsord. [...] Suffikset *-else* er i dag ikke produktivt som middel for å danne verbalsubstantiver. Det er derimot suffikset *-ing*» (ibid. 100)

«Suffikset *-sel* er i bruk både i bokmål og nynorsk [..., mens] suffikset *-sle* er nesten bare i bruk i nynorsk. [...] Ord på *-sel* har varierende kjønn. I bokmål er noen maskulinum [...], noen maskulinum eller femininum [...], mens andre igjen er nøytrum» (ibid. 101).

«Suffikset *-sjon* fins bare i ord lånt fra latin. De er avledet av verb på *-ere* [..]. Men vi har også mange substantiver på *-sjon*, som ikke har noe tilsvarende verb på *-ere* i norsk. [..] De substantivene som er avledet av et verb på *-ere*, betegner ofte verbalhandlinga og kan derfor ha samme betydning som substantiver på *-ing*» (ibid. 102). Ordene med *-sjon* er alltid maskuline (Tabell 1).

«Ord på *-skap* er enten maskulinum eller nøytrum» (ibid. 106).

Ordforrådet i ordboka mi er medisinsk. De fleste begrepene i medisin har sitt opphav i gresk og latin. Så det er viktig å forstå hvordan lånord kommer inn i norsk språk og hvilket kjønn de får. I et tidligere avsnitt skrev jeg allerede om suffikset *-sjon*, som brukes ved lånord fra latin. Men det fins regler for lånordenes kjønn.

«Ord som er innlånte i norsk språk, kan beholde sitt opphavelige genus om de er lånt fra eller via et genuspråk, mens de kan få genus i analogi med hjemlige ord om de er lånt fra et språk uten genus. Men genus ved lånord fester seg ofte seint, og flere samvirkende faktorer kan virke inn på genusvalget» (ibid. 158).

«Ord som er direkte innlånte fra språk med et trekjønnsystem, kan ha samme genus i norsk om det passer inn med det norske språkssystemet. Eksempel fra latin: prolog (m); historie (f) og museum (n)» (ibid.)

Men virkeligheten viser, at man kan ikke alltid stole på regelen, at man bare kan overføre ordets kjønn fra latin. For eksempel er *microscopia* på latin femininum (Risnes 2018: 406), mens *mikroskopi* på norsk er maskulinum (Bokmålsordboka). Den beste måten å få vite ordets kjønn på, er å slå den opp i ordboka. Jeg brukte tre ordbøker for å få informasjon om begrepene kjønn. En av de var «Tanums store rettskrivningsordbok. Bokmål 10.utgave» fra 2015 og to var nettordbøker, Bokmålsordboka og NAOB (Det Norske Akademis Ordbok).

3.2.2. Adjektiver

Den nest største ordgruppa, som jeg har i ordboka mi, er adjektiver. «Mange adjektiver er avledet av perfektum partisipp eller er sammensetninger med slike adjektiver som etterledd [...]. De fleste adjektiver kan gradbøyes, enten ves endelse eller *mer/meir – mest*. De har også genus-, tall- og bestemthetsbøyning» (Faarlund; Lie; Vannebo 1997: 345).

«Adjektiver uttrykker oftest egenskaper. De mest typiske egenskapene er permanente (kvaliteter). [...] En del andre adjektiver uttrykker egenskaper som i større grad kan være midlertidige (tilstander) [...]» (ibid. 346).

«Adjektivet bøyes i forhold til det substantivet eller det pronomenet som beskrives. [...] Hankjønns- og hunkjønnsformen er vanligvis lik, mens de fleste adjektiv får *-t* i intetkjønn og *-e* i flertall» (Mac Donald 2009: 29).

Det finnes unntak, hvor adjektiv ikke får *-t* i intetkjønn:

Kriterium	Hankjønn/Hunkjønn	Intetkjønn	Flertall
Adj. som ender på suffiksene <i>-(l)ig</i> og <i>-isk</i>	<i>vennlig</i> <i>modig</i> <i>praktisk</i>	<i>vennlig</i> <i>modig</i> <i>praktisk</i>	<i>vennlige</i> <i>modige</i> <i>praktiske</i>
Nasjonalitetsadjektiv på <i>-sk</i>	<i>norsk</i>	<i>norsk</i>	<i>norske</i>
Ord som ender på konsonant <i>+t</i> , og mange ord som ender på <i>-d</i>	<i>kort</i> <i>gift</i> <i>glad</i>	<i>kort</i> <i>gift</i> <i>gladd</i>	<i>korte</i> <i>gifte</i> <i>glade</i>
Adjektiv som ender på <i>-s</i>	<i>tilfreds</i>	<i>tilfreds</i>	<i>tilfredse</i>

Tabell 2: Eksemplene på unntak, hvor adjektiv ikke får *-t* i intetkjønn (Mac Donald 2009: 31-32).

Det finnes også adjektiv som ikke bøyes:

Kriterium	Hankjønn/Hunkjønn	Intetkjønn	Flertall
Adjektiv som ender på <i>-e</i> og noen som ender på andre vokaler	<i>spennende</i> <i>rutete</i> <i>rosa</i>	<i>spennende</i> <i>rutete</i> <i>rosa</i>	<i>spennende</i> <i>rutete</i> <i>rosa</i>

Tabell 3: Eksemplene på adjektiv, som ikke bøyes (Mac Donald 2009: 32).

3.2.3. Verb

Den neste ordgruppa i ordboka mi er verb. Det fins ikke så mange verb i ordboka i sammenlikning med f.eks substantiver. Det er på grunn av kildematerialet mitt, nemlig den «Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok», hvor de fleste latinske oppslagord var substantiverte.

«Verb er ord som uttrykker handlinger, hendelser og tilstander» (Mac Donald 2009: 57).

«Verbene kjennetegnes først og fremst ved at de har tempusbøyning» (Faarlund; Lie; Vannebo 1997: 465).

«Verbene utgjør som helhet en åpen ordklasse [...], men enkelte undergrupper kan betraktes som lukkede klasser» (ibid. 465).

«De ulike formene av verbet kan deles inn i to grupper: finitte og infinitte. [...] Finitte verbformer i moderne norsk er: presens, preteritum og imperativ. Infinitte former er infinitiv og perfektum partisipp» (ibid. 467-468).

«Verbet har to tempusformer som dannes ved bøyningensendelse: presens og preteritum. De andre tempusformene dannes med hjelpeverb [vanligvis ha og skulle] og et hovedverb i perfektum partisipp eller infinitiv (Mac Donald 2009: 57).

«Infinitiv den formen av verbet som står i ordbøker [...]. Infinitiv ender i de fleste tilfeller på en *-e*. Noen verb ender også på andre vokaler» (ibid. 57).

Verb er delt inn i bøyningssklasser. «Etter den måten verbene danner preteritum på, deles de inn i to hovedklasser: 1) svake verb, som danner preteritum ved at det legges en bøyningensendelse til stammen slik at vi får en tostavellesform; 2) sterke verb, som vanligvis danner preteritum ved forandring av rotvokalen (avlydsveksel) og uten tillegg av en stavelse, slik at vi får en enstavellesform» (Faarlund; Lie; Vannebo 1997: 479).

«Preteritumendelsen i svake verb har i moderne norsk skriftspråk disse variantene: Bokmål: *-et/-a, -te, -de, -dde* (ibid. 479).

«Dette [*-et/-a*] er den største klassen av svake verb. [...] er det også en produktiv klasse slik at de fleste nye verb som dannes i moderne norsk eller blir innlånt utenifra, bøyes etter denne klassen. [...] Verbene i 1.klasse har samme form i preteritum og perfektum

partisipp. Av variantene *-et/-a* i preteritum og perfektum partisipp er *a*-formene langt sjeldnere brukt i skrift enn *et*-formene» (ibid. 482).

I tabellen 4 kan man se reglene til tilfeller når verbet tilhører til klasse 1 under svake verb. Jeg har gjengitt her de stammeendelsene av verb som tilhører til klasse 1. Under tredje kriterium har jeg gjengitt eksempelord.

Kriterium	Eksemplene på stammeendelsene (eller verb)
En rekke verb der stammen ender på en konsonantgruppe som gjør det uttalemessig vanskelig å tilføye en endelse som begynner med konsonant	<i>-rd, -vd</i> <i>-lg, -rg</i> <i>-lj, -nj, -rj, -tj</i> <i>-lk, -nk, -rk, -sk</i> <i>-bl, -dl, -fl, -gl, -kl, -ml, -pl, -sl, -tl, -vl</i> <i>-lm, -rm</i> <i>-dn, -gn, -kn, -ln, -pn, -rn, -sn, -tn, -vn</i> <i>-mp, -rp, -sp</i> <i>-br, -dr, -fr, -gr, -kr, -mr, -tr</i> <i>-fs, -ks, -ms, -ns, -ps, -rs, -ts</i> <i>-ft, -kt, -lt, -mt, -nt, -rt, -st</i> <i>-lv, -rv</i>
Ofte verb der stammen ender på dobbeltkonsonant	især: <i>-gg, -kk, -ll, -mm, -nn, -rr, -ss, -tt</i> men også: <i>-bb, -dd, -ff, -pp</i>
Enkelte verb med stamme på enkeltvokal eller diftongen <i>-au</i> bøyes også etter 1.klasse	<i>lee, roe, kue, sjaue</i>

Tabell 4: Klasse 1 svake verb (Faarlund; Lie; Vannebo 1997: 482-483).

«Verb i 2.klasse [*-te, -de, -dde*] har forskjellig form i preteritum og perfektum partisipp, men konsonanten i partisippet samsvarer med konsonanten i preteritumendelsen [...]. [...] Skillet mellom undergruppene i 2.klasse er stort sett bestemt av den fonologiske strukturen til verbet.» (ibid. 483).

I tabellen 5 har jeg gjengitt kriterium som viser i hvilken undergruppe et svakt verb i klasse 2 tilhører til. Det er mulig å se på de kriteriene enda nærmere, men det har jeg valgt ikke å ta de med i refleksjonen min på grunn av det avgrenset antallet av verb i ordboka mi.

Kriterium	Undergruppe
-Når stammen ender på de stemte konsonantene -d, -g og -v og diftongene -ei og -øy, får vi	(som regel) <i>-de</i> i preteritum
-Når stammen ender på enkeltvokal, får vi	<i>-dde</i> i preteritum
-Ellers får vi	<i>-te</i> i preteritum

Tabell 5: Klasse 2 svake verb (Faarlund; Lie; Vannebo 1997: 483).

Sterke verb og deres preteritum og perfektum partisipp formene kan slås opp i ordbøker.

3.2.4. Adverb

Det finnes bare noen få «rene» adverb i ordboka mi. Derfor skal jeg bare gi en kort oversikt over denne ordklassen.

«Adverbene føyer ekstra informasjon til hele setningen eller til et ledd i setningen. Ofte forteller adverbene hvor, når eller hvordan en handling foregår. [...] Adverbene bøyes ikke i kjønn eller tall» (Mac Donald 2009: 81). «Noen adverb kan bøyes i komparativ og superlativ. Det gjelder de fleste som tilsvarende intetkjønnsformen av adjektiv, men også en del andre. Endelsene er de samme som for adjektiv» (Mac Donald 2009: 88).

«Måtesadverb [sier noe om hvordan handlingen skjer] er lik intetkjønnsformen av adjektiv (ibid. 81).

3.2.5. utfordringer med grammatikk og markering i Ekilex

I dette kapitlet skal jeg beskrive hvordan jeg lagte grammatikken til begrepene som man ikke kan finne i de største norske ordbøker. Som jeg skrev tidligere, er en av de viktigste kildematerialene for meg den «Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok». Denne boka gir ikke informasjon om norsk grammatikk, altså ikke noen bøyingsmønstre. Boka gir fornorskede versjoner av latinske oppslagsord. Informasjonen er eksempelvis framstilt på følgende måte for adjektiver og substantiver:

bacterialis <bakteriell> som angår bakterie(r) [...] (Risnes 2018: 91)

abasia <abasi> manglende evne til å gå [...] (Risnes 2018:1 9)

Begrepene brukt i eksemplet ovenfor, nemlig *bakteriell* og *abasi*, er begge vanlige og hverdagslige nok at man kan finne de i f.eks «Tanums store rettskrivningsordbok», «Det Norske Akademis ordboka (NAOB)» eller i «Bokmålsordboka». Ved å finne de begrepene der, kan man tilføye grammatikken til begrepene.

bakteriell – bakterielt – bakterielle (Tanum 2015: 75; NAOB; Bokmålsordboka)

abasi – m.- abasien (Tanum 2015: 1; NAOB)

Måten jeg markerte begrepene med grammatiske markører er det samme som blir brukt i estisk-norsk ordbok på EKI (ET-NO). Jeg har valgt å bruke minst mulige markører, da jeg utgår fra at person som bruker ordboka mi vet bøyingsreglene på norsk og kan klare seg uten eksplisitte veiledninger. Hva det betyr i virkeligheten er, at ved adjektivene står det i grammatikkfeltet enten (-) eller (-t) (Figur 3), ved substantiver (-en), (-a) eller (-et) eller kombinasjon av dem (Figur 4), og ved verb (-et), (-te), (-de) eller (-dde) (Figur 5). Altså ved adjektiver gir jeg informasjon om adjektivet bøyes med eller uten (-t). Ved substantiver gir jeg den bestemte artikkelen som fungerer som suffiks. I tillegg hvis ordet har bare flertallsformen, da står der (pl.) (Figur 6). Ved verb gir jeg den preteritumformens endelse, altså bøyingsklassen for svake verb.

no	
oral	
IDENTIFIKAATORID	W1094127 L2047397 M555997
DETAILSUS	Detailne
HALDUSOLEK	koostamisel
SÖNA KEEL	norra
GRAMMATIKA	(-t)
SÖNALIIK	adj - adjektiiv, omadussöna
ALLIKAVIIDE	 [Medisinsk-biologisk ordbok. latin-gresk-norsk]
stomatisk	
IDENTIFIKAATORID	W1094128 L2047398 M555997
DETAILSUS	Detailne
HALDUSOLEK	koostamisel
SÖNA KEEL	norra
GRAMMATIKA	(-)
SÖNALIIK	adj - adjektiiv, omadussöna
ALLIKAVIIDE	 [Medisinsk-biologisk ordbok. latin-gresk-norsk]

Figur 3: Eksempel på grammatisk markering av adjektiv. Kilde: Ekilex

no	
brokk	
IDENTIFIKAATORID	W1071015 L2013311 M545845
DETAILSUS	Detailne
HALDUSOLEK	koostamisel
SONA KEEL	norra
GRAMMATIKA	(-en/-et)
SONALIIK	s - substantiiv, nimisõna
ALLIKAVIIDE	[Allmenmedisin] [Tanums store rettskrivningsordbok (Bokmål)]

Figur 4: Eksempel på grammatisk markering av substantiv. Kilde: Ekilex

no	
abdusere	
IDENTIFIKAATORID	W1067299 L2008630 M543902
DETAILSUS	Detailne
HALDUSOLEK	koostamisel
SONA KEEL	norra
GRAMMATIKA	(-te)
SONALIIK	v - verb, tegusõna
ALLIKAVIIDE	[Medisinsk-biologisk ordbok. latin-gresk-norsk] [Tanums store rettskrivningsordbok (Bokmål)]

Figur 5: Eksempel på grammatisk markering av verb. Kilde: Ekilex

brennkopper	
IDENTIFIKAATORID	W1082087 L2027712 M550430
DETAILSUS	Detailne
HALDUSOLEK	koostamisel
SONA KEEL	norra
GRAMMATIKA	(pl)
SONALIIK	s - substantiiv, nimisõna
ALLIKAVIIDE	[Medisinsk-biologisk ordbok. latin-gresk-norsk]

Figur 6: Eksempel på markering av substantiv som bare finnes i flertall. Kilde: Ekilex

Den aller største utfordringen jeg hadde ved lagning av ordboka var mangelen på grammatisk kjønn av ordene i kildemateriale.

I de fleste tilfellene har begreper av sykdommer og tilstander gjennomiktig form, altså man kan se hvordan de ble dannet. I tillegg til det har de ofte samme suffikser, f.eks betennelser i ulike steder/organer slutter med *-itt*. Da kan man bruke analogi for å gi ord grammatisk kjønn i tilfeller ordet ikke kan finnes i de tre tidligere nevnte norske ordbøker. På den måten kunne jeg lage min egen liste av suffikser (som ikke finnes i

grammatikkbøker) (Tabell 6) og som hjelp meg bestemme det grammatiske kjønn de er knyttet med. Noen av suffikser har det grammatiske kjønn skrevet ut på NAOB, mens ved andre måtte jeg slå opp de eksempelordene gitt der i NAOB eller i andre ordbøker, og da dra konklusjonen om suffiks er knyttet til ett fast grammatisk kjønn eller finnes det variasjon.

Kjønn/ Genus	Suffiks	Beskrivelse og eksempelord som finnes i ordbøker
Hankjønn (-en)	-iasis	NAOB: fra gresk <i>-iasis (-asis, -sis)</i> Medisin, brukes i substantiver som betegne sykdomstilstander <i>candidiasis, giardiasis, psoriasis</i> Bokmålsordboka: <i>elefantiasis (m), psoriasis (m)</i>
	-itt	NAOB: via fransk <i>-ite</i> , fra gresk <i>-itis</i> Medisin, danner substantiver som betegner betennelsesykdom eller annen sykdom <i>bronkitt, meningitt, pleuritt, rakitt</i>
	-logi	NAOB: fra gresk <i>-logia</i> Danner substantiver som betegner en bestemt lære eller vitenskap <i>kardiologi, pulmonologi</i>
	-lyse	NAOB: fra gresk <i>lysis</i> Danner substantiver, særlig i biologi, fysikk, kjemi, medisin <i>analyse, autolyse, dialyse,</i>
	-mani	NAOB: samme ord som <i>mani</i> Danner substantiver: sterk interesse for, sykkelig trang til noe bestemt <i>kleptomani, megalomani, pyromani</i>
	-metri	NAOB: fra gresk <i>-metria</i> Danner substantiver: (lære om) måling på et bestemt område <i>ergometri, geometri, psykometri</i>
	-ol	NAOB: til latin <i>oleum</i> / til <i>-ol</i> i alkohol Kjemi, danner substantiver som betegner oljelignende stoff, bl.a. bestemte etere og aldehyder <i>kolesterol*, fenol</i> Kjemi, danner substantiver som betegner en forbindelse som tilhører alkoholene <i>glykol, metanol, etanol</i> * kan være (-en/-et)
	-ose	NAOB: fra gresk <i>-osis</i> Danner substantiver: sykkelig tilstand eller utvikling

		<i>nevrose, psykose, tuberkulose</i>
	-pat	NAOB: til gresk <i>pathos</i> person som har en bestemt (psykisk) lidelse <i>psykopat</i> medisinsk behandler eller utøver av en bestemt (alternativ) behandlingsform <i>homeopat, hydropat, naprapat</i>
	-pati	NAOB: fra gresk <i>-pathia</i> Danner substantiver: lidenskap eller følelse <i>antipati, apati, empati</i> Danner substantiver: sykdom <i>encefalopati, logopati, nefropati</i> Danner substantiver: behandlingsmetode <i>allopati, homøopati</i> Danner substantiver: utveksling eller kommunikasjon <i>allelopati, telepati</i>
	-skopi	NAOB: fra gresk <i>skopia</i> Danner substantiver som betegner undersøkelse med et optisk instrument <i>artroskopi, gastroskopi</i>
Intetkjønn (-et)	-at	Bokmålsordboka: latin <i>-atus</i> Suffiks som betegner at hele ordet står for et produkt; salt av enkelte syrer <i>aggregat, konsentrat, fosfat</i>
	-cid	NAOB: fra latin <i>-cida</i> Danner substantiver som betegner mord; drap <i>democid, genocid, homicid</i> kjemi, farmakologi: danner substantiver som betegner stoff, middel som utrydder, dreper <i>biocid, herbicid, insekticid</i>
	-ikum	NAOB: også (-ika); fra latin <i>-icum</i> Danner substantiver, i ord av gresk eller latinsk opprinnelse: legemiddel <i>antibiotikum, antiseptikum, narkotikum</i>
	-om	NAOB: fra gresk <i>-oma</i> Medisin, danner substantiver med betydningen: svulst av en bestemt type <i>angiom, fibrom, gliom</i>
	-on	NAOB: her: gresk <i>-on</i> Kjemi, biologi, danner substantiver som er betegnelser for visse organiske forbindelser, bl.a. ketoner og hormoner <i>aceton, testosteron</i>
	-skop	NAOB: fra gresk <i>skopos</i>

		Danner substantiver som betegner vitenskapelig instrument især til å se, iaktta med <i>endoskop, mikroskop</i>
--	--	---

Tabell 6: Noen av de suffiksene oppdaget i løpet av prosjektet. Kilder: NAOB og Bokmålsordboka.

I tillegg til de suffiksene nevnt ovenfor (i Tabell 6), finnes det noen sammensetningsledd og ordendelser, som man ikke betegnes som suffikser i NAOB (i Tabell 7). I NAOB er de mest kategorisert som sammensetningsledd, altså de fungerer som en del av et sammensatt ord. Jeg betrakter de ut fra funksjonen de har i begrepene, og det er at fungerer som et suffiks.

Kjønn/ genus	Ordendelse	Eksempelord
Hankjønn (-en)	-agra	NAOB: av gresk <i>agra</i> <i>pellagra, podagra</i>
	-algi	NAOB: av gresk <i>algos</i> <i>brachialgi, kardialgi, fibromyalgi</i>
	-emi	NAOB: avledning av gresk <i>haima</i> <i>acetonemi, anhydremi, glykemi</i>
	-opi	NAOB: avledning av gresk <i>opsis</i> eller <i>ops</i> <i>amblyopi, ametropi, astenopi,</i>
	-tomi	NAOB: av gresk <i>-tomi</i> , til gresk <i>tome</i> <i>ektomi, ganglieektomi, klitoridektomi</i>
Intetkjønn (-et)	-enkym	NAOB: til gresk <i>enkhyma</i> <i>parenkym, mesenkym</i>
	-kard	NAOB: til gresk <i>kardia</i> <i>epikard, myokard</i>
	-meter	NAOB: Danner substantiv: måleapparat <i>barometer, manometer, termometer</i>
	-tel	NAOB: avledning av gresk <i>thele</i> <i>epitel, endotel</i>

Tabell 7: Noen av de ordendelsene oppdaget i løpet av prosjektet. Kilde: NAOB

Det finnes noen andre særtrekk som gjelder grammatikk i ordboka. Det første er de ordene, som ikke finnes i norske ordbøker og som ikke har et klart definerbart suffiks eller hvor suffikset har flere artiklene knyttet til det. Man kan heller ikke stole på det trekjønnsystemet i latin, språket de fleste ordene er innlånt fra. Man kan stort sett gå ut ifra at ordene er enten hankjønn eller intetkjønn, men da det er umulig å være sikker på

kjønnnet, er det grammatikkfeltet på Ekilex tomt ved disse termene. Ordene er ikke brukt ofte og hvis de er brukt, som man kan finne f.eks i noen vitenskapelige medisinske artikler, da er ordene uten artikkel i ubestemt form. Det gjelder f.eks begrepene som «*abrak*», «*cefalomel*». Det finnes noen latinske lånord, som man kan finne i «Tanums store rettskrivningsordbok», men de har ingen artikkel, bare en bemerkelse at ordet opprinnelig er fra latin eller at ordets fagområde er medisin, f.eks «*cele*», «*ileus*». Slike ordene kan være den siste del av sammensatte ord, som f.eks «*cefaloccele*», «*cystocele*», «*keratocele*». Ved disse termene er grammatikkfeltet på Ekilex også tomt.

Det andre, det finnes noen ord, hvor ordformen på norsk er i bestemtform, f.eks «*firfotmodellen*», og da står grammatikkfeltet tomt. Det tredje er, at begrepet står i «» i ordboka, da det ikke er et offisielt begrep. Der har man overført betydning eller termen er mer hverdagslig, f.eks «*bomskudd*», «*blomkåløre*», «*krittstrek*». Det er ikke bare på norsk, hvor jeg har valgt å bruke «», men også på estisk, f.eks «*leskmehe valu*» som er en direkte oversettelse fra norsk «*enkemannsstøt*», som beskriver smerte som forsvinner fort. Oftest har slike folkelige begreper også de offisielle begrepene som parallellformen enten henvist til eller inkludert direkte.

Det fjerde, det finnes noen termer, hvor man på estisk ikke har en direkte tilsvarende term, f.eks «*allopeiri/allokiri*» på norsk. «*Allopeiri*» er en spesifikk form av «*allestesi*», på estisk brukes det overordnede termen – hyperonymen «*allesteesia*», men man kan lage termen «*allockiiria*» basert på det, at på estisk finnes termen «*makrokiiria*».

Det femte, det finnes to former av skriftspråk i norsk – bokmål og nynorsk. Jeg har valgt å bruke bokmål i ordboka mi. Grunnen til valget er at bokmål blir brukt mer. Noen termer har parallellformene på norsk, f.eks *leukemi/levkemi*, *neuro/nevro*, *ben/bein*. I de fleste tilfeller finnes de i ordboka mi bare en av de formene. Valget er basert på formen som finnes i «Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok», hvis begge to formene er der, da har jeg de også i mi ordbok.

Lignende språklig valg har jeg tatt som gjelder formene som kan være enten utdaterte eller hvor man vet at termen eksisterer i den formen, men at man bruker en annen term i stedet. Slike termer er betegnet i ordboka under begrepets definisjon med «vt- ...» (altså med henvisning til, se på/bruke det andre ordet i stedet). Termen selv har uansett full beskrivelse med grammatisk informasjon og kildeinformasjon (Figur 7).

555975		
VALDKONNAD	+	med - meditsiin
SELETUSED	+	no ☐ <ul style="list-style-type: none"> vt-opistognatisme – [Medisinsk-biologisk ordbok. latin-gresk-norsk]
TÄHENDUSE SEOSSED	+	555976 opistognaatia (et) [nems]
VIMATI MUUDETUD		08.04.2020
no ☐		
opistognati		
IDENTIFIKAATORID		W1094080 L2047314 M555975
DETAILSUS		Detailne
HALDUSOLEK		koostamisel
SONA KEEL		norra
GRAMMATIKA		(-en)
SONALIIG		s - substantiiv, nimisõna
ALLIKAVIIDE	+	[Medisinsk-biologisk ordbok. latin-gresk-norsk]

Figur 7: Eksempel på termen som har en synonym som blir mer brukt. Kilde: Ekilex

Det er elementer ved markering av informasjon på Ekilex som endres ved oppdateringer av systemet. Jeg skal beskrive noen av de i kapitlet 4.

3.3. Kildene til termene og definisjonene

I prinsippet skulle alle begrep, termer, definisjoner og forklaringer på Ekilex ha en kilde. Alle kildene er listet på Ekilex. De fleste begrepene i ordboka mi har kilder til både begreper/termer og forklaringer/definisjoner, og både på norsk og på estisk. Det finnes noen som ikke har kilder enten på norsk eller på estisk. Og i tillegg finnes det noen få som ikke har kilder verken på norsk eller på estisk. En grunn for manglende kilde på estisk er for de norske begreper/termer og forklaringer/definisjoner som er hentet fra «Allmenntidning», da den estiske oversettelsen som jeg gjorde er ennå ikke publisert. Følgende kilder i kapitler 3.3.1 og 3.3.2 er blitt brukt i ulik mengde, noen av de bare én gang, mens de andre er brukt veldig ofte. Jeg har ikke lagt statistikken til hvor mange de kildene ble brukt. På figur 1 kan man se, hvordan kildehenvisning ser ut ved forklaringer og på u.a. figur 2 kan man se, hvordan enkelte termer har kildehenvisninger. Alle henvisninger på Ekilex kan åpnes, slik at man kan se informasjon om kilden, u.a. publikasjonsåret. Det kan være nyttig når man vurderer om begrepet kan være foreldet.

3.3.1. Bokbaserte kilder

Bokbaserte kilder er kilder som er hentet fra ei bok. Både norske og estiske bøker er i den samme tabellen. Kildene i tabellen er organisert alfabetisk etter tittelen. Hvis boka ikke har forfatteren, da har jeg gjengitt redaktøren.

Tittel	Forfatter	Forlag	År, sted	ISBN
«Ladina-eesti-vene meditsiini sõnaraamat I A-N»	A.Valdes; J.V.Veski	Valgus	1982 Tallinn	
«Ladina-eesti-vene meditsiini sõnaraamat II O-Z»	A.Valdes; J.V.Veski	Valgus	1983 Tallinn	
«Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok»	Steinar Risnes	Capellen Damm	2018 Oslo	978-82-02-40340-9
«Meditsiinisõnastik»	Sirje Ootsing; Laine Trapido	Medicina	2004 Tallinn	9985-829-55-7
«RHK-10 Rahvusvaheline haiguste ja terviseiga seotud probleemide statistiline klassifikatsioon 10.väljaanne A-E»	WHO	Eesti Sotsiaalministeerium	1996 Tallinn	9985-825-92-6
«RHK-10 Rahvusvaheline haiguste ja terviseiga seotud probleemide statistiline klassifikatsioon 10.väljaanne I-M»	WHO	Eesti Sotsiaalministeerium	1996 Tallinn	9985-60-187-4
«RHK-10 Rahvusvaheline haiguste ja terviseiga seotud probleemide statistiline klassifikatsioon 10.väljaanne N-Q»	WHO	Eesti Sotsiaalministeerium	1998 Tallinn	9985-2-0067-7
«Tanums store rettskrivningsordbok» bokmål, 10.utgave	Boye Wangenstein	Kunnskapsforlaget	2015 Oslo	978-82-573-2150-5
«Tuntud ja tundmatud foobiad»	Richard Waters	Koolibri	2005	9985-0-1600-9

Tabell 8: Liste av bokbaserte kildehenvisninger på Ekilex.

3.3.2. Nettbaserte kilder

Nettbaserte kilder er kilder på nettet. Både norske og estiske kilder er i den samme tabellen. De er organisert alfabetisk etter navn på nettsida.

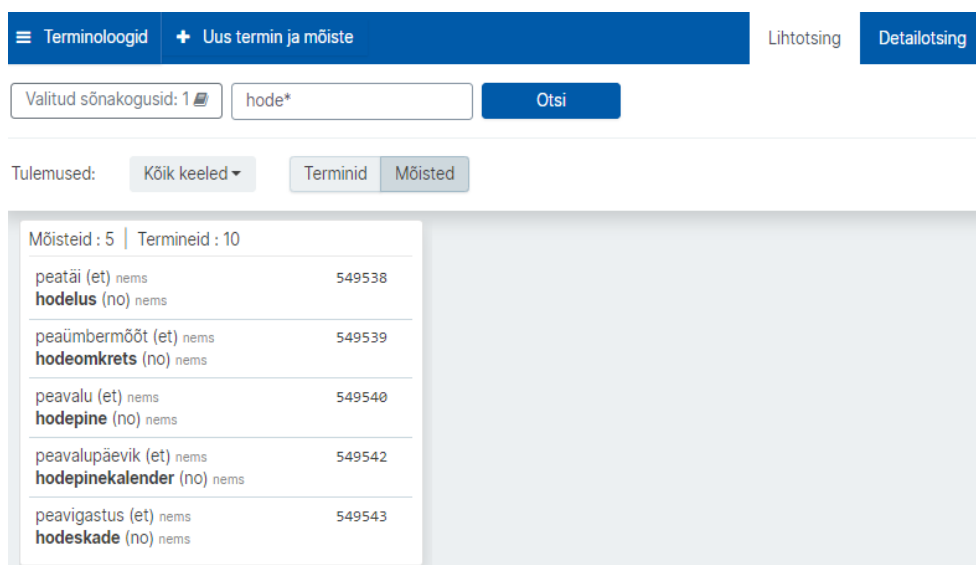
Navn på nettsida	Nettadresse
Alajäsemete traumaatiliste vigastuste kommenteeritud ravijuhend	https://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/Alajaseme traumaatiliste vigastuste kommenteeritud ravijuhend.pdf
Bokmålsordboka	https://ordbok.uib.no/
Det Norske Akademis Ordbok	https://naob.no/
ET-NO eesti-norra sõnaraamat	http://www.eki.ee/dict/et-no/
Felleskatalogen	https://www.felleskatalogen.no/medisin/ordbok/alle
Fertilitas-teenused	https://www.fertilitas.ee/teenused/
ITK. Kesklabor. Kortisool plasmas	https://www.itk.ee/upload/files/Kesklabori-kasiraamat/IM/Kortisool-plasmas.pdf
ITK.Kesklabor- Vereäige mikroskoopia	https://www.itk.ee/upload/files/Kesklabori-kasiraamat/HE/Vereäige-mikroskoopia.pdf
Jalakabinet	https://jalakabinet.ee/
Kliinik. Haiguste ABC	https://www.kliinik.ee/haiguste_abc
Kliinikum. Kopsukliinik	https://www.kliinikum.ee/kopsukliinik/pildid/oppetoo/antibakteriaalne_farma_koteraapia/Hingamisteede seeninfektsioonide ravi.pdf
Kliinikum. Psühhopatoloogia	https://www.kliinikum.ee/psyhhiaatriakliinik/lisad/ravi/ph/00psyhhopatol.htm
Lommelegen. Hudtagger	https://www.lommelegen.no/hud/artikkel/hudtagger-fibroepiteliale-polypper/70288806
NHI-sykdommer	https://nhi.no/sykdommer/
NHI-symptomer	https://nhi.no/symptomer/
Ortoosikeskus. Tooted	http://www.ortoosikeskus.ee/index.php?page=64&group_id=27

Ortopeediaarstid. Sõrmede deformatsioonid	https://www.ortopeediaarstid.ee/wp-content/uploads/2017/03/S%C3%95RMEDE_DEFORMATSIOONID_A65_EST_PRINT.pdf
RHK-10/V- Psüühika- ja käitumishäired	https://www.kliinikum.ee/psyhhaatriakliinik/lisad/ravi/RHK/RHK10-FR17.htm
Store medisinske leksikon	https://sml.sn.no/
Synlab	https://minu.synlab.ee/
Tidsskriftet. Den norske legeförening	https://tidsskriftet.no/annet/ordliste
Universitetssykehuset i Nord-Norge- behandling	https://unn.no/behandling
Volven-begreper	https://volven.no/categoryres.asp?catID=12
VSL -Võõrsõnade leksikon	http://www.eki.ee/dict/vsl/index.cgi

Tabell 9: Liste av nettbaserte kildehenvisninger på Ekilex.

4. «nems»

I dette kapitlet skal jeg gi en oversikt over ordboka mi. Screenshots av ordboka er tatt i skrivningsprosessen, så antall begrepene sett på bildene kan være ulikt fra enderesultatet. «nems» er kodenavn på ordboka mi på Ekilex. Inntil ordboka blir en del av Sõnaveeb kan man finne ordboka på Ekilex ved å velge «Terminoloogid». Deretter må man velge «Norra-eesti meditsiinisõnastik (nems)» under «sõnakogu», etter valget står til venstre «valitud sõnakogusid:1». Ved «lihtotsing» kan man lete etter enkelte begreper (Figur 8).

Terminoloogid + Uus termin ja mõiste Lihtotsing Detailotsing

Valitud sõnakogusid: 1 hode* Otsi

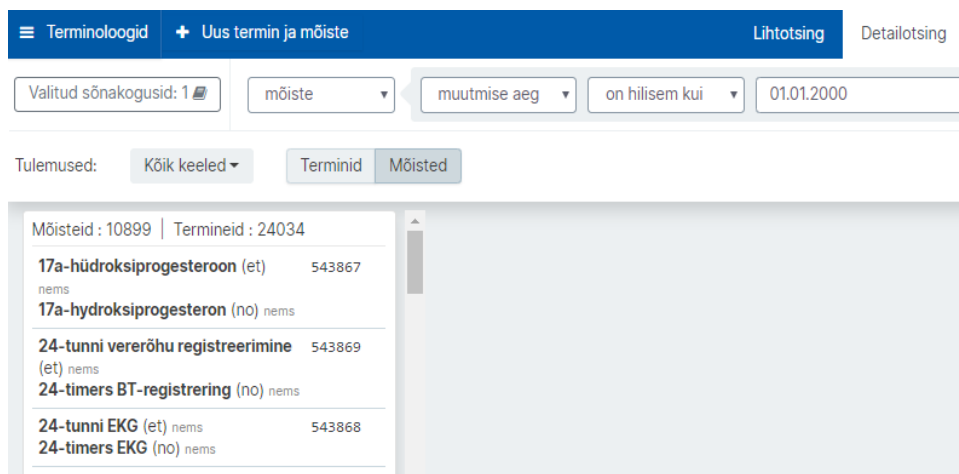
Tulemused: Kõik keeled Terminid Mõisted

Mõisteid : 5 | Termineid : 10

peatäi (et) nems	549538
hodelus (no) nems	
peaübermõõt (et) nems	549539
hodeomkrets (no) nems	
peavalu (et) nems	549540
hodepine (no) nems	
peavalupäevik (et) nems	549542
hodepinekalender (no) nems	
peavigastus (et) nems	549543
hodeskade (no) nems	

Figur 8: Screenshot av et eksempel, søkeord «hode». Kilde: Ekilex

Det er også mulig å bruke «detailotsing». Dermed kan man se ordboka som helhet, hvis man bruker riktige parametere, slik som man kan se på bildet nede (Figur 9).

Terminoloogid + Uus termin ja mõiste Lihtotsing Detailotsing

Valitud sõnakogusid: 1 mõiste muutmise aeg on hilisem kui 01.01.2000

Tulemused: Kõik keeled Terminid Mõisted

Mõisteid : 10899 | Termineid : 24034

17a-hüdroksiprogesteron (et) nems	543867
17a-hydroksiprogesteron (no) nems	
24-tunni vererõhu registreerimine (et) nems	543869
24-timers BT-registrering (no) nems	
24-tunni EKG (et) nems	543868
24-timers EKG (no) nems	

Figur 9: Screenshot av ordboka som helhet ved detaljert søkning. Kilde: Ekilex

Jeg skrev tidligere, at Ekilex blir stadig oppdatert. Det har skapt situasjonen, hvor det kan ses forskjell i format i noen tilfeller som gjelder «betydningens tilknytninger» («tähduse seosed»). I den tidligere versjonen er tilknytning mellom spesifikke begreper ikke automatisk synlig, altså termer har i systemet tilknytning til andre begreper, hvor den termen blir brukt, men den er ikke synlig i dette feltet. Man skulle ha skrevet den inn i systemet ekstra. Det gjorde jeg ikke. Da kom oppdatering av systemet. Nå skjer det automatisk, når man velger at termen er knyttet til en annen term gjennom sin betydning. Og den tilknytningen har sitt eget felt, slik som man kan se på Figur 7. Jeg har ikke endret de begrepene som allerede ble ferdige før den oppdateringen kom, da den tilknytning eksisterer, men bare er ikke synlig på Ekilex. Så vidt jeg forstår, spiller det ikke noe rolle for Sõnaveeb.

I ordboka mi har jeg ansvar for at alle begrepene/termene og definisjonene/forklaringene er korrekte. Terminologene på EKI ser på hver eneste av mine begreper og termer, og endrer f.eks deres form eller bare bekrefter de hvis de ikke finner noe galt. Den korrigeringen og bekreftelse har skjedd parallelt med arbeidet mitt. Men det er umulig å gjette når alle begrepene og termene er bekreftet. Det er egentlig bare da, når ordboka mi blir virkelig ferdig. Så selv om jeg har blitt ferdig, er ordboka selv fortsatt i endring. Det at det ei nettordbok betyr at den er blitt som en levende organisme, som vokser og utvikles videre.

Ordboka mi inneholder 13 964* begreper («mõiste»), 30 521* termer («termin») og til sammen 36 592* leksemer («lekseem»). Så resultatet er ei ordbok med et bredt omfang av ordforråd i medisinsk fagområdet, som jeg håper kan brukes av mennesker i ulike yrker. Den er logisk oppbygd, gjennomgående konsekvent og med nok praktisk og relevant informasjon til å hjelpe brukeren.

Grunnen hvorfor jeg har brukt * ved antall begreper/termer/leksemer, er at antallet kan endre seg. Det har delvis å gjøre med det at på grunn av de oppdateringene som Ekilex gjorde under den perioden jeg skrev leksemene mine inn i systemet, måtte jeg endre tidligere planlagt tidsplanen. Jeg hadde planlagt å være ferdig med min del mye tidligere, men de oppdateringene kombinert med tekniske problemer betyr at jeg gjør den siste kontrollen fra min side etter at jeg har levert inn denne refleksjonen. I tillegg som skrevet

tidligere har terminologene ved EKI mulighet å endre mine leksemer og korrigere/slette dem. Dermed endres også antall leksemer.

Jeg beskriver ordboka som ferdig produkt, men det er også viktig å betone, at før ordboka er virkelig ferdig må den kontrolleres av en redaktør. Da jeg har blitt ferdig med siste kontrollen, skal jeg ta kontakt med EKI om ordboka kunne redigeres av en redaktør med foretrekksvis medisinsk kunnskap. Så den er, etter min siste kontroll, ferdig fra min side, men ikke i hele prosessen av ordboklaging.

5. Sammendrag

Det begynte med ei kort ordliste som fantes i slutten av ei medisinsk lærebok «Allmenmedisin» i 2017 og har nå i 2020 blitt ei stor norsk-estisk-norsk medisinsk ordbok på Ekilex.

I denne oppgava har jeg beskrevet både den opprinnelige idéen og dens utvikling. Jeg beskrev hvordan ei opprinnelig ordliste vokste og hvordan jeg tilføyde nye ord til den inntil den ble en omfattende oversikt over ordforråd brukt i medisinske fagområdet. Jeg skrev om samarbeidet mitt med EKI og hvordan jeg lagde ordboka på Ekilex.

I den neste delen av oppgava beskrev jeg grundig hvordan jeg valgte ordene og lagde ordlista. Jeg ga en oversikt over relevante emner i norsk grammatikk og hvordan de er knyttet til ordboka mi. Jeg diskuterte også om de ulike utfordringer som kom opp i prosessen og hvordan jeg løste de. Jeg fremhevet de problemene med konkrete eksemplene.

I den siste delen av oppgava beskrev jeg den ferdige ordboka mi og hvordan man kan bruke den på Ekilex. Jeg beskriver også hva er det neste steget for ordboka mi, før den en dag blir en del av Sõnaveeb.

Kildeliste

Litteratur

1. Faarlund, Jan Terje; Lie, Svein; Vannebo, Kjell Ivar «Norsk referansegrammatikk» Oslo 1997 Universitetsforlaget
2. Hunskår, Steinar «Allmenmedisin» Oslo 3.utgave, 2.opplag 2014 Gyldendal Norsk Forlag AS
3. Mac Donald, Kirsti «Norsk grammatikk. Norsk som andrespråk. Teoribok» Oslo 2009 Capellen Damm
4. Risnes, Steinar «Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok» Oslo 2018 Capellen Damm
5. Valdes, A; Veski, J.V. «Ladina-eesti-vene meditsiinisõnaraamat I A-N» Tallinn 1982 Valgus
6. Wangensteen, Boye «Tanums store rettskrivningsordbok. Bokmål 10.utgave» Oslo 2015 Kunnskapsforlaget

Nettbasert

1. Bokmålsordboka <https://ordbok.uib.no/> 29.04.2020
2. Det norske akademis ordbok (NAOB) <https://naob.no/> 29.04.2020
3. Ekilex kasutusjuhend <https://keeleinstituut.github.io/ekilex/> 29.04.2020
4. ET-NO. Eesti-norra sõnaraamat <http://www.eki.ee/dict/et-no/> 01.05.2020
5. Sõnaveeb <https://sonaveeb.ee/about#portaalist> 29.04.2020

Eestikeelne resümee

Minu projekt, „Norra-eesti-norra meditsiinisõnastik“ sai alguse tegelikult väljaspool õpinguid 2017.aastal meditsiiniõpiku „Allmenmedisin“ tõlkimise käigus, kui ma võtsin aluseks raamatu lõpus oleva märksõnade registri ning hakkasin sinna lisama sõnu ja termineid, mis tõlkimisprotsessi ajal keerulised olid. Peale magistrantuuri astumist leidsin, et Norras on trükivalgust näinud „Latin-gresk-norsk medisinsk-biologisk ordbok“ (ladina-kreeka-norra meditsiini-bioloogia sõnaraamat). Tänu sellele teosele sain alustada süstemaatilist sõnade kogumist.

Minu algseks plaaniks oli lasta sõnaraamat kirjastada, kuid mida suuremaks maht muutus, seda ebapraktilisem see tundus, kuni pidin tõdema, et tuleb leida parem alternatiiv. Kõige loogilisemana tundus võtta ühendust EKI-ga ning küsida, kas neil oleks süsteem, mida ma saaksin kasutada ning lõplik asukoht, kus sõnaraamatut lõpuks kasutada saaks. Tänu EKI-le sain ma ligipääsu Ekilex-ile, mis on nende sõnastike- ja terminibaaside süsteem, kus saab luua sõnakogusid ja terminibaase.

Käesolevas töös käsitlengi praktilisi probleeme, mis ilmned Ekilex-i sõnu sisestades. Ma kirjeldan neid norra grammatika raamistikus, millest relevantne on antud töös ka välja toodud. Spetsiifilised eripärad sõnavaras ja väikesed takistused, mis teele ette jäid, on ilmetatud konkreetsetest näidetest, mis ma Ekilex-ist kaasanud olen.

Kõige viimasena annan töös ülevaate oma sõnaraamatust kui valmis tervikust ning annan lühidalt juhised, kuidas seda Ekilex-is kasutada. Samuti toon ma välja, mis on edasised sammud, et sõnaraamat saaks lõplikult valmis, ning kuni sõnaraamat integreeritakse Sõnaveebi osaks. Sõnaraamat on Ekilex-is leitav koodiga „nems“.

Vedlegg 1

Relevant avsnitt fra en epostsvar fra Kaur Männiko, som arbeider som Ekilex administrator.

Samuti sooviksin ma ideaalis lisada sünonüümid (kas neid saab kirjutada lihtsalt selgitusena, või on neid võimalik muuta märksõnadeks, mis on omakorda avatavad?)

„Ekilexis on märksõnad, sünonüümid ja võõrkeelsed vasted kõik sisuliselt samasugused keelendid. Keelendil on atribuut "keel", mis võib olla norra või eesti vm. Lisaks keelenditele (ehk terminitele) on andmebaasis tähendused (ehk mõisted). Tähendus on Ekilexis objekt, mis sisaldab mingi mõiste seletusi (definiitsioone) ja valdkonda(sid). Keelendid on samatähenduslikud (ehk sünonüümid), kui nad on ühendatud sama tähendusega. Kui tähendusega on ühendatud norrakeelne keelend ja eestikeelne keelend, siis on need järelikult teineteise vasted. Ühel keelendil võib olla mitu tähendust ja ühel tähendusel võib olla mitu keelendit. Ekilexi terminoloogi vaade kuvab ühel lehel kõik sama tähenduse keelendid ja seda lehekülge nimetatakse "mõistekirjeks". Ekilexi leksikograafi vaates kuvatakse ühel lehel kõik ühe keelendi tähendused ja seda nimetatakse "sõnaartikliks". See on sõnastiku koostaja enda valida, kummalt poolt ta soovib samale infole läheneda.“

Mina, Mari Nittim, kinnitan, et olen magistriprojekti kirjutanud iseseisvalt. Kõikidele kasutatud materjalidele, teiste autorite väidetele ja arvamustele on nõuetekohaselt viidatud.

Mari Nittim

18.05.2020

Lihlitsents

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mari Nittim,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) minu loodud teose „Norsk-estisk-norsk medisinsk ordbok“,

mille juhendaja on Maiu Elken,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mari Nittim

01.05.2020